

Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne (final draft).

Viite:

Imppola, J. 2020. Suuret setelit, osa 2: Nimellisarvo. Numismaatikko 56 (3), 89 - 93.

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Jorma Imppola

Suuret setelit, osa 2: Nimellisarvo

”Annan toisten mä talletella suuret setelit, ne multa pitkät vain saa...” laulettiin aikoinaan, mutta kuinka suuria seteleitä sitten on tehtykään?

Niin kauan, kun paperirahaa on ollut käytössä, on sen käyttöön liittynyt aika ajoin monetaarisen inflaation eli rahan liiallisen liikkeellelaskun aiheuttaman inflaation kiihtyminen hyperinflaatioksi ja todella suurten nimellisarvojen käyttöönottoa.

Maailman kaikkien aikojen suurin nimellisarvo on 100 000 000 000 000 eli 100 biljoonaa (tai englantilaisittain 100 trillion), joka on esiintynyt jo kolmasti. Ensimmäiset 2 kertaa kyseinen nimellisarvo esiintyi Saksassa mallin 26. 10. 1924 yksipuolisissa seteleissä (joita painettiin Reichsdruckerein ja lukuisien yksityisten painotalojen toimesta) ja mallin 15. 2. 1924 kaksipuolisissa seteleissä (joita painettiin vain Reichsdruckerei:ssä). Setelit vastasivat tuolloin 100 vanhaa kultamarkkaa eli noin 24 USA:n dollaria, nykyrahassa siis noin 1 600 euroa.

Kuva 1. Saksan 100 biljoonaa markkaa mallia 26. 10. 1923, Reichsdruckerei -painos. Setelin koko on 174 mm * 86 mm. Setelin keräilyarvo loistokuntoisena on yli 3 000 euroa. Lähde: https://worbes-berlag.de/out/pictures/generated/product/1/740_740_75/ron.-125a_1.jpg, kuvan muokkaus Jorma Impola.

Myös esimerkiksi Düsseldorfin ja Crefeldin kaupungit laskivat liikkeelle omia 100 biljoonan markan seteleitään marraskuussa 1923. Lisäksi Crefeldissä laskettiin marraskuussa 1923 liikkeelle 200 biljoonan markan seteli.

Kuva 2. Crefeldin 200 biljoonaa markkaa mallia 15. 11. 1923. https://blog.delcampe.net/wp-content/uploads/2019/09/484_001-ok.jpg

Saksan rajusti inflatoitunut ”paperimarkka” korvattiin rahan arvon stabiloiduttua uusilla Rentenmark- ja Reichmark -rahoilla vuodenvaihteessa 1923/24 suhteessa 1 uusi Rentenmark tai Reichsmark = 1 biljoona vanhaa ”paperimarkkaa”.

Kuva 3. Saksan 100 biljoonaa markkaa mallia 15. 2. 1924, Reichsdruckerei -painos. Setelin koko on 180 mm * 95 mm. Setelin keräilyarvo loistokuntoisena on yli 7 000 euroa. Lähde: [https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a5/Hundert Billionen Mark 1924.png](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a5/Hundert_Billionen_Mark_1924.png), kuvan muokkaus Jorma Impola.

Nykyajan vastine 100 biljoonan maailmanennätysnimellisärvolle on surullisen kuuluisan Zimbabwen inflaation huipentuma eli 100 biljoonan (englantilaisittain 100 trillon) dollarin seteli mallia 2009. Zimbabwen itsenäistyttyä vuonna 1980 se ”peri” Etelä-Rhodesian dollarin, joka muutettiin Zimbabwen dollariksi (ZWD), joka tuolloin vastasi noin 1,4 USA:n dollaria. Mainion

alun jälkeen talous alkoi luhistumaan ja 1. 8. 2006 luotiin uusi dollari (ZWN), joka vastasi 1 000 ZWD. Inflaatio jatkoi hölkkäänsä, ja pian oli aika jälleen luoda 1. 8. 2008 uusi dollari (ZWR), joka vastasi 10 miljardia ZWN. Mainittu 100 biljoonan (100 trillion) ZWR seteli on Zimbabween ”näkemys” ennätysnimellisarvosta.

Kuva 4. Zimbabween 100 biljoonaa ZWR mallia 2008. Setelin koko on 148 mm * 74 mm. Seteliä myydään tällä hetkellä muutaman euron ja parinsadan euron välisillä hinnoilla, ja tarjolla on myös kiinalaisia kopioita. Lähde: https://en.wikipedia.org/wiki/Banknotes_of_Zimbabwe, kuvien yhdistely ja muokkaus Jorma Imppola.

Kuitenkin jo 2. helmikuuta 2009 oli yhä vain hillittömämmän inflaation takia aika luoda uusi dollari (ZWL), joka vastasi 1 biljoonaa ZWR. Tätä sarjaa tehtiin 500 ZWL arvoon asti, mutta lopulta 12. huhtikuuta 2009 Zimbabween hallinto luovutti ja koko Zimbabween oma raha lakkautettiin. Näin ollen viimeksi mainittu 500 ZWL seteli vastaa 5 000 000 000 000 000 000 000 000 eli 5 000 quadriljoonaa alkuperäistä Zimbabween dollaria. Vasta marraskuussa 2016 painettiin seuraavat zimbabwealaiset dollarisetelit arvoltaan 2 ja 5 dollaria, ja ne vastaavat USA:n dollareita.

Hyperinflaatiot ovat tuottaneet vieläkin vaikuttavampia tuloksia, joista ilmeisesti huikein on Unkarin inflaatio 1945 – 1946. Unkarin rahayksikkö pengő rupesi sodan päätyttyä vuonna 1945 inflatoitumaan rajusti, ja kesän 1945 suurin seteli 10 000 pengőä sai seurakseen lisänolla kerrallaan yhä suurempia seteleitä, kunnes päivämäärällä 18. maaliskuuta 1946 laskettiin liikkeelle 1 miljardin pengön seteli. Oli aikaa uudistaa raha, luotiin uusi rahayksikkö milpengő, joka vastasi miljoonaa vanhaa pengőä. Uusi setelisarja alkoi 29. huhtikuuta 1946 liikkeelle lasketulla 10 000 milpengön setelillä. Inflaatio jatkoi yhä hurjenevaa kiitoaan, ja 3. kesäkuuta 1946 laskettiin liikkeelle 1 miljardin milpengön seteli.

Kuva 5. Unkarin 1 miljardin milpengön eli 1 000 000 000 000 000 pengön seteli 3. kesäkuuta 1946.

Kuva: Jorma Imppola

Oli siis aika pudottaa jälleen 6 nollaa pois ja luoda uusi rahayksikkö, B-pengő. Uudistettu setelisarja alkoi 5. kesäkuuta 1946 liikkeelle lasketulla 10 000 B-pengön setelillä. Inflaatio jatkoi yhä hurjenevaa kiitoaan, ja 3. heinäkuuta 1946 laskettiin liikkeelle 100 miljoonan B-pengön seteli.

Kuva 6. Unkarin 100 miljoonan B-pengön eli 100 000 000 000 000 000 000 pengön seteli 3. kesäkuuta 1946. Kuva: Jorma Impola

Myös 1 miljardin B-pengön seteli painettiin, mutta sitä ei laskettu liikkeelle. Jotta valtio ja myös postilaitos pysyisin taksoineen edes jotenkin inflaation vauhdissa luotiin 1. tammikuuta 1946 virallisia maksuja varten oma indeksiin sidottu rinnakkaisrahayksikkö adópengő, joka tarkoittaa veropengőä. Aluksi adópengön arvo oli sama kuin paperipengöllä, mutta pian adópengön arvo alkoi nousta paperipengöön nähden. Myös adópengő-seteleiden nimellisarvot kasvoivat alun 10 000

adópengöstä aina 100 miljoonaan adópengöön asti. Samalla myös adópengön arvo nousi alun 1 pengöstä lopun (31. heinäkuuta 1946) 2 miljardiin B-pengöön eli $2 \cdot 10^{21}$ pengöön. Ja koska suurin tuolloin liikkeellä ollut seteli oli arvoltaan huikeat 100 miljoonaa adópengöä vastasi se $2 \cdot 10^{29}$ (eli 200 000 000 000 000 000 000 000 000 = 200 000 quadriljoonaa) vanhaa pengöä.

Kuva 7. Unkarin 100 miljoonaa adópengöä eli $2 \cdot 10^{29} = 200\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000 = 200\,000$ quadriljoonaa pengöä 3. kesäkuuta 1946. Kuva: Jorma Imppola

Heinäkuun 1946 lopulla vihellettiin peli poikki ja luotiin kokonaan uusi rahayksikkö forintti, joka Unkarissa on vieläkin käytössä.

Myös Jugoslaviassa nähtiin vuosina 1985 – 1995 uskomaton inflaatio. Sinänsä varsin vakaana pidetty, vuonna 1966 rahanuudistuksen myötä luotu Jugoslavian dinari alkoi heiketä kohti 1980-luvun loppua, ja vuonna 1989 oli käytössä jo 200 000 dinarin seteli. Oli siis aika uusia valuttua, ja luotiinkin uusi vuoden 1990 dinari, joka vastasi 10 000 vanhaa dinaria. Uuden setelistö koostui aluksi 10 – 5 000 dinarin seteleistä. Inflaation jatkuessa kasvoivat seteleiden nimellisarvotkin ja vuonna 1993 oli liikkeellä jo 10 miljardin dinarin seteli. Siispä oli uudistettava rahayksikkö, ja

lokakuun 1993 alussa luotu 1 uusi dinari vastasi 1 miljoonaa vanhaa dinaria. Uusi mallin 1993 setelisarja lähti liikkeelle 5 000 dinarin setelistä, mutta inflaation laukatessa yhä suurempia ja suurempia seteleitä laskettiin liikkeelle. Suurin arvo oli tällä kertaa 500 miljardia dinaria.

Kuva 8. Jugoslavian 500 miljardin dinarin seteli mallia 1993. Lähde: <https://www.tezbid.com/products/500-billion-dinar-yugoslavia-1993> , kuvien muokkaus ja yhdistely Jorma Impola.

Vuoden 1993 lopussa oli taas aika uuden rahanuudistuksen, ja tällä kertaa 1 uusi mallin 1994 dinari vastasi 1 miljardia lokakuun 1993 dinaria. Setelistö alkoi 10 dinarin setelistä ja jatkui inflaation kirittämänä 500 000 dinarin seteliin asti. Sarjan, ja koko inflaation huipensi 10 miljoonan dinarin seteli, joka oli mallin 1993 10 000 000 dinarin seteli, jonka vanha vuosiluku ja allekirjoitus oli painettu yli ja johon oli molemmin puolin päälle painettu vuosiluku 1994 ja taustapuolelle uusi allekirjoitus.

Kuva 9. Jugoslavian 10 milj00nan dinarin seteli mallia 1994. Lähde: <https://banknoteindex.com/browse.mhtml?browseBy=Id&browse=62863>, kuvien muokkaus ja yhdistely Jorma Impola.

Näin ollen suurin mallin 1994 inflaatioseteli vastasi $100 \cdot 10^{24}$ eli 100 quadriljoonaa alkutilanteen dinaria. 24. tammikuuta 1994 lakkautettiin vanha dinaari ja se korvattiin Novi Dinar -rahalla, joka vastasi 12 miljoonaa edellistä dinaria. Novi Dinar oli puolestaan sidottu Saksan markkaan kurssilla $1 \text{ DM} = 3,3 \text{ Novi Dinar}$.

Eli jugoslaavit pääsivät tuhansista sataan quadriljonaan dinariin noin viidessä vuodessa, kun taasen zimbabwelaiset pääsivät tuhansista dollareista tuhansiin quadriljooniin reilussa 10 vuodessa, mutta maailmanmestarit eli unkarilaiset pääsivät kymmenistä tuhansista 200 000 quadriljoonaan pengöön noin vuodessa.

Suomen nimellisarvoltaan suurin seteli on mallin 1955 10 000 markan seteli, jota tunnetaan niin alkupään paksummalle ja harmahtavalle (setelin paino 0,93 grammaa) paperille sekä myöhemmät ohuemmalle ja hieman sinertävälle (setelin paino 0,78 grammaa) paperille painetut versiot.

Kuva 10. Suomen 10 000 markkaa mallia 1955. Setelin koko on 142 mm * 69 mm. Kuvat: Michael Widenius, kuvien yhdistely ja muokkaus Jorma Imppola.

Sarja suurista seteleistä päättyy seuraavassa lehdessä osioon, jossa käsitellään ei-normaaliin rahaliikenteeseen tarkoitettuja suurseteleitä.